

XVII – го века до преобразования её в 1819 году // ТКДА. 1897.- Кн. 8.- С.90).

8. Там само – С.64 – 93.
9. Аскоченский В. Киев с древнейшим его училищем Академиею. – Ч.2. – Киев: В университетской типографии, 1856. – С. 239.
10. Виговський М., Філоненко С. Києво – Могилянська академія у XVIII ст. // Київська старовина. – 1992. – №5. – С. 86-89.
11. Див. 5. С. 264.
12. Див. 8. С. 307 – 346.
13. Поняттям “вихованець” охоплювалися як учні, що закінчили повний курс освіти в академії, так і ті, котрі виходили з академії по досягненні богословського класу.

In article the question on status of Kyiv-Mahyla Academy of the second half of 18-th and the beginning of 19-th century rises. It is determined that blanks available for today in illumination of the process of becoming and the development of psychology of the specified period are caused by absence of the attention of researchers to a hand-written heritage available and filled up by new finds.

Key words: Kyiv-Mahyla Academy, history of psychology, a hand-written heritage, reconstruction, the status.

Отримано: 30.09.2008.

УДК 17.022.1:37+331

Л.В. Романюк

Емпіричний аналіз загальних цінностей, цінностей освіти і праці у світі західного вчення

У статті звертається увага на місце і роль цінностей в якісній вищій освіті, яка й сама займає чільне місце в системі загально-людських цінностей та сприяє якісній праці, показано важливість їх дослідження в моніторингу якості вищої освіти та життєдіяльності особи з цією освітою. Запропоновано модель структури цінностей Ш. Шварца і його методика для вивчення в процесі моніторингу цінностей особистості.

Ключові слова: цінності, якісна вища освіта, загальнолюдські цінності, життєдіяльність, структура цінностей, моніторинг цінностей особистості.

В данной статье обращено внимание на место и роль ценностей в качественном высшем образовании, которое само по себе занимает ведущее место в системе общечеловеческих ценностей, подчеркивается важность их исследования в мониторинге качества высшего образования и жизнедеятельности личности с этим образованием. В статье также предложена модель структуры ценностей Ш. Шварца и его методика для изучения в процессе мониторинга ценностей личности.

Ключевые слова: ценности, качественное высшее образование, общечеловеческие ценности, жизнедеятельность, структура ценностей, мониторинг ценностей личности.

У сучасній ситуації економічної, політичної, соціальної нестабільності надзвичайно важливо мати внутрішній стрижень, що забезпечує людині скоординовані дії. Цю надзвичайно важливу функцію беруть на себе цінності людської особистості, які виступають в якості керівних принципів життя і управляють діяльністю.

Вважається, що цінність – це глибинний вияв потреби, оскільки людина завжди бажала перебувати в комфортному середовищі позитивного ставлення до самої себе і водночас хотіла, щоб це середовище змінювалось, розвивалось у деякому напрямку, з деякою заданістю, за деякими принципами. Цінності якраз і відігравали роль певного стабілізатора та охоронця на шляху пошуку нових парадигм життя. Кризи поставали в періоди втрати цінностей, їх духовного забуття або в транзитний період переходу від однієї до іншої системи цінностей [1; 39-44].

Сучасні західні вчені в галузі психології праці, професійних орієнтацій і цінностей Жан Гішар та Мішель Уто [4; 80-81] стверджують, що потрібно відрізняти загальні цінності, які відповідають кінцевим цілям існування, й інші, більш специфічні цінності, які стосуються особливих полів (певно, маючи на увазі, сферу діяльності). Примикати до деяких цінностей – це означає думати, що певні вищі для інших цілі й способи поведінки є бажаними.

Французькі психологи вважають, що поняття цінностей, інтересів і потреб близькі між собою й вказують на відмінні від мотивації аспекти. Цінності більш загальні, абстрактні,

фундаментальні, ніж інтереси. Інтереси можуть виявити вибір цінностей по мірі переважання певних положень або особливої діяльності, засобів досягнення загальних або більш вищих кінцевих цілей, але зв'язок інтереси-цінності часто набагато складніший.

Цінність вищої освіти незаперечна – це основний стратегічний гарант якості життя. Освіта є “не просто одна із підсистем людського існування, вона – ансамбль соціокультурних відносин, а освіченість – це супутній результат імовірного нашого сходження до вершин національного та загальнолюдського духу” [2; 108-125.].

Мета даної статті – проаналізувати загальні цінності і цінності праці у світлі західного вчення; виокремити місце та роль цінностей в якісній вищій освіті, що й сама займає чільне місце в системі загальнолюдських цінностей та сприяє якісній праці; показати, наскільки важливим є їх дослідження в моніторингу якості вищої освіти та життєдіяльності особи з цією освітою.

Якість життя підвищується через цінності, властиві якісній освіті, розмаїття підходів і профілів дисциплін, а також через розвиток в особистості ціннісних орієнтацій та вмінь, необхідних для життєдіяльності у сучасному європейському співтоваристві. Важливість якісної освіти й освітнього співробітництва в розвитку й зміцненні стійких, мирних і демократичних суспільств є універсальною.

Якість освіти представляє собою якісні зміни в навчальному процесі і в оточуючому середовищі, які можна зафіксувати як покращення рівня знань, умінь та навичок. Фахівці з моніторингу якості освіти вважать її якісною, якщо освіті вдається вирішити наступні завдання: гармонізувати стосунки людини з природою засобами засвоєння сучасної наукової картини світу; стимулювати інтелектуальний розвиток і збагачення мислення шляхом засвоєння сучасних методів наукового пізнання; домагатись успішної соціалізації людини шляхом її занурення в існуюче культурне, у тому числі технічне і комп'ютерне середовище; навчити людину жити в умовах насиченого та активного інформаційного середовища; створити умови для неперервної самоосвіти; реалізувати потреби в новому рівні наукової грамотності, який враховує інтегровані тенденції розвитку науки і техніки, створити умови для одержання вищої

освіти, яка дозволяє швидко переключитися на суміжні галузі діяльності. Отже, якісна вища освіта в сучасному розумінні повинна задовольняти ті вимоги, які ставить до кожної особи суспільство. Саме тому основна вимога до сучасного змісту вищої освіти – розмаїття цінностей в системі освіти. Його треба розглядати як систему, до якої, крім орієнтації на знання, уміння та навички, включається на правах елементів сукупний досвід творчої діяльності і емоційно-чуттєвого ставлення до дійсності. Ці елементи зосереджені у цінностях особистості. Їх дозволяє відстежити методика Шалом Шварца для вивчення цінностей особистості. Такого висновку ми дійшли, проаналізувавши більшість відомих на сьогодні підходів до емпіричного вивчення цінностей.

Класик дослідження цінностей Мілтон Рокіч (Rokeach, 1973) відрізняє “кінцеві” цінності, у числі вісімнадцяти, які визначають особисті цілі (наявність легкого, захоплюючого життя), або глобальні соціальні цілі (рівність, свобода), й “інструментальні” цінності в числі вісімнадцяти також, які відповідають всій поведінці, що має позитивну духовну конотацію або свідчить про компетенцію (честололюбність, розум, чесність, відповідальність)...

Шварц (Schwartz, 1992), продовжуючи думку Рокіча, запропонував список п'ятдесяти шести цінностей, які розглядаються нижче.

Інші автори запропонували списки цінностей, які здатні проявитися в сфері праці. Список цінностей Супера (Super, 1991) включає п'ятнадцять питань: альтруїзм, естетика, креативність (творча здібність), інтелектуальна стимуляція, успіх, незалежність, престиж, управління іншими, економічні переваги, безпека, робоча обстановка, відносини з начальниками, рівноцінні відносини, спосіб життя, різноманітність.

Список цінностей Жака Перона (Jacques Perron, 1981) включає тільки п'ять: статус (побажання, бути тим, ким захоплюються, займати високий статус (посаду), мати у своєму розпорядженні значні доходи), реалізація (побажання творчої діяльності, що дозволяє самовираження), клімат (побажання організованого й приємного середовища), ризик (побажанням непередбачених становищ і змагання), свобода.

Загальновідомо, що моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню

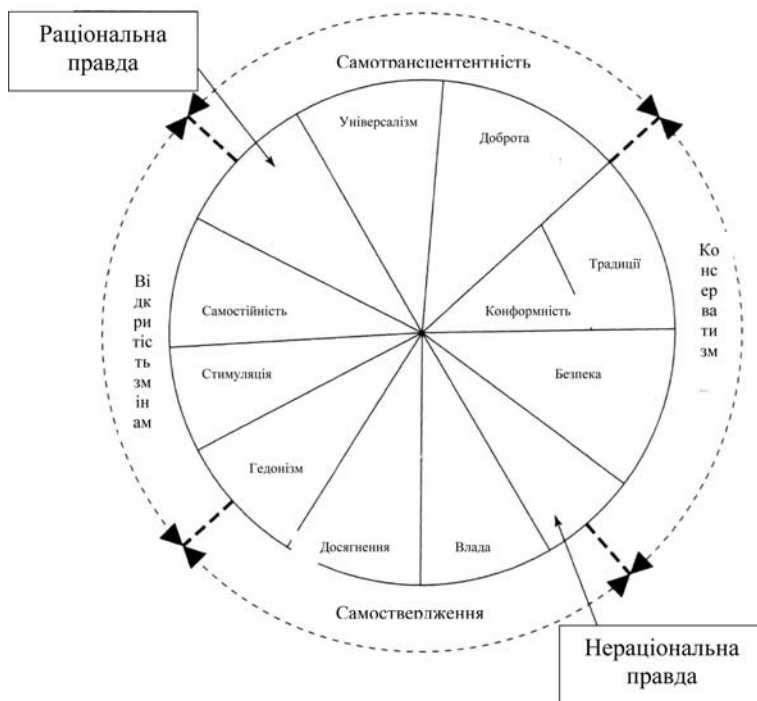
систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку. Водночас міжнародна практика свідчить, що здійснення моніторингу з подальшим аналізом та оцінюванням ситуації виступає єдиною можливим способом перевірки того, який рівень підготовки мають випускники навчальних закладів, наскільки зміст освіти відповідає сучасним вимогам суспільства та рівню міжнародних стандартів в галузі освіти, які тенденції спостерігаються у зміні якості підготовки студентів, які чинники впливають на якість навчання та освіченість молоді, як можна покращити негативні явища, які зміни доцільно внести до освітніх стандартів і вимог, обов'язкових знань, умінь, навичок й цінностей студентів, виходячи з результатів проведеного аналізу рівня підготовки та запитів суспільства.

Ці явища та елементи перерахованих вище завдань освіти дозволяє відстежити згадана уже методика Шалом Шварца [6] для вивчення цінностей особистості. Шварц (Schwartz, 1992), чий праці продовжують думку Рокіча (Rokeach, 1973), запропонував список з п'ятдесятьох шести цінностей, які поєднуються в десять класів і організовуються відповідно до кругової моделі, що була виявлена у всіх країнах. Наявність цих цінностей було перевірено на 200 респондентських вибірках, проведених у більш ніж 60 країнах світу й за участю 100 тисяч респондентів. Вибірка включала в основному шкільних учителів і студентів університетів. Проте, дотепер вітчизняні психологи не приділили моделі цінностей Шварца належної уваги, в тому числі вивченню цінностей суб'єктів освіти та моніторингу її якості.

Відповідно до теорії динамічних відношень між ціннісними типами, що описує концептуальну організацію системи цінностей, стверджується, що дії на основі певного типу цінностей мають психологічні, соціальні й практичні наслідки. Вони можуть конфліктувати чи, навпаки, узгоджуватися з іншими типами цінностей. Зокрема, у вертикальному напрямку відносна цінність самотрансцендентності (універсалізм, доброта) протистоїть відносній цінності у самоствердженні (влада, досягнення); у горизонтальному напрямі відносно попередньої в прецеденті, відносна цінність змін (самостійність, стимуляція, гедонізм) протистоїть відносній цінності консер-

вативності (конформізм, безпека, традиція) (Wach, 2001) [5]. Загальна схема конфліктності й узгодженості між ціннісними типами, що утворюють теоретичну структуру системи цінностей, відображена на Рис. 1. Конкуруючі ціннісні типи розходяться в протилежні напрями від центру, доповнюючі типи розміщуються за ступінню близькості, утворюючи коло. Цінності Шварца стосуються всіх сфер життєдіяльності, тому автором даної статті методика Шварца для вивчення цінностей особистості адаптована до української аудиторії.

М. Вах і В. Хаммер (M. Wach, B. Hammer, 2003) [7] доповнили цю модель, показуючи, що істотно було б додати ще два типи відносної цінності заради знання: раціональна, або логічна правда й нераціональна правда (віра в долю, у надприродне) (Рис. 1).

Рис. 1. Модель структури цінностей S. Schwartz переглянута М. Вах і В. Хаммер (2003)

Зв'язок між цінностями й спрямованістю у деяких професійних груп спостерігався багато разів. Спочатку розглянемо зв'язки між професійними інтересами й цінностями. Варто наголосити на тому, що ці зв'язки помірні.

Садів (Sagiv, 1999) [8], наприклад, виявляючи відношення інтересів Холланда (Holland) і цінностей Шварца (Schwartz), спостерігає єдину відповідність вище 40 (між підприємницькими інтересами й владою):

- у досліджених інтересів спостерігається легкий позитивний зв'язок із цінностями універсалізму (універсалізм поєднує цінності, що відносяться до захисту середовища, до краси, терпимості, справедливості, рівності, миру) і самостійності, а також негативний зв'язок – із конформізмом;
- художні інтереси позитивно пов'язані з універсалізмом і негативно з конформізмом;
- соціальні інтереси позитивно пов'язані із прихильністю;
- інтереси підприємництва позитивно пов'язані з владою й із самореалізацією, й негативно з – універсалізмом;
- умовні інтереси позитивно пов'язані з безпекою і з конформізмом та негативно з універсалізмом, самостійністю й стимуляцією;
- що стосується реалістичних інтересів, які особливо відповідають великій кількості робочих місць, то вони не зв'язані ні з якою цінністю...

Дюан Браун (Duane Brown, 1996) [3] формулює сукупність положень про функцію, що її виконують цінності у виборах ролей, а саме професійних ролей. Ці положення мають за мету узагальнити доступні знання і відкривають шляхи вирішення проблеми цінностей у виборі професійних ролей. Вони підкреслюють саме ті фактори, які регулюють результат цінностей. Відзначивши, що індивіди, зазвичай, розвивають кілька пануючих цінностей, він уточнює необхідні умови для того, щоб ці цінності визначили рольові вибори. Серед умов (опцій або можливостей), які пропонуються за темою вибору професійної ролі, має бути принаймні одна, котра відповідає цінностям певної професійної ролі. Дана тема повинна бути досить інформованою, щоб відчувати цінності, які можливо задовольнити за допомогою різних можливостей (опцій). Нарешті, вибір, що відповідає цінностям теми вибору професійної ролі,

має бути за ступенем труднощів, близьким до тем з інших опцій. Відсутність відповідності між ролями й цінностями веде до негативних результатів – таких, як депресія або занепокоєння. Якщо задоволення глобально залежить від відповідності між цінностями теми вибору і її різних ролей, тоді відбувається взаємодія між ними. Вони можуть перебувати в конфлікті і це призведе до зменшення задоволення, або в – узгодженні, що призведе до його росту. Рольові зміни відбуваються, коли немає непоправних перешкод, у напрямку кращої адекватності із цінностями. Під тиском реальності, індивіди можуть змінити свої цінності також. Успіх ролі залежить не тільки від цінностей, які він дозволяє задовольнити, а й залежить також від інших емоційних і когнітивних характеристик теми вибору. Інтерес пропозицій Браун (Brown) полягає в тому, щоб застерігати від простих лінійних відношень. Цінності, і це стосується також рис особи та її інтересів, – тільки один із чинників, які визначають її переваги. Особистість зацікавлена у цінностях, отже розглядає їх у взаємодії з іншими чинниками.

У дослідженні інтересів виявлено, що переваги людей певних професій пов'язані з деякими цінностями, а саме, з'ясовано, що коли індивід має ціннісну систему хоча б у початковій формі, то він, зазвичай, нерішучий щодо його майбутнього й докладає зусиль до конструювання своєї професійної особистості.

Стосовно становлення цінностей в онтогенезі французькі психологи Жан Гішар і Мішель Уто (Jean Guichar, Mishel Huteau, 2006) [4; 81] відзначають, що цінності, і це пояснюється їх абстрактністю, стабілізуються значно пізніше (не до кінця юності), ніж інтереси. Ми ж припускаємо, що становлення цінностей, як і неперервна освіта, відбувається упродовж усього онтогенезу людини. Ця проблема є предметом моніторингу в наступних наших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Кісіль М.В. Якісна вища освіта в системі загальнолюдських цінностей //Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Формування національних і загальнолюдських цінностей в українському суспільстві”: Збірник статей / За заг. ред. канд. філол. наук, доц. О. С Черемської. – Х.: ФОП Лібуркіна Л. М., 2006. – С.39-44.

2. Терещенко Ю.І. Світ обертається довкола творців нових цінностей (Освіта як екзистенційний пріоритет України) // Віче. – 2001. – №6 (111). – С. 108-125.
3. Brown Duane (1996) “Brown’s Values-Based, Holistic Model of Career and Life-Role Choices and Satisfaction”, in D.Brown, L.Brooks, Associates (eds.), Career Choice and Development, San Francisco, Jossey-Bass, 337-372.
4. Guichar Gean, Huteau Mishel (2006) Psychologie de l’orientation, Paris, DUNOD.
5. Wach M. (2001). “ Valeurs de base de la personne et dimensions professionnelles ”, L’Orientation Scolaire et Professionnelle, 30, Hors-serie, Actes du colloque “ Eduquer en orientation : enjeux et perspectives ”, 474-480.
6. Schwartz S.H. (1992) “Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advancers and Empirical Tests in 20 Contries”, in M.Zanna (ed.), Advances in Experimental and Sosial Psychology, vol. 25, Orlando, FL., Academic Press, 1-65.
7. Wach M., Hammer B. (2003). La structure des valeurs est-elle universell? Genese et validation du modele comprehensif de Schwartz, Paris, L’Harmattan.
8. Sagiv L. (1999) Vocational interests and basic values, Jerusalem, The Hebrew University of Jerusalem.

In the given article the attention to a place and a role of values in the qualitative higher education is paid, which in itself takes a leading place in the system of universal values, importance of their research in monitoring of quality of higher education is underlined. In the article the model of structure of values of S. Shvarts and its technique for studying in the course of monitoring of values of the person also is offered.

Key words: values, qualitative higher education, universal values, vital activity, structure of values, monitoring of values of the person.

Отримано: 14.10.2008.